

УДК 7.011:744.9+766]:003.6.079:711.454

DOI <https://doi.org/10.32782/facs-2025-2-24>**Єлизавета ПАНДИРЕВА**

докторка філософії (Ph.D), викладачка кафедри графічний дизайн, Харківська державна академія дизайну і мистецтв, вул. Мистецтв, 8, м. Харків, Україна, 61000

ORCID: 0000-0002-5479-7700**Бібліографічний опис статті:** Пандирева, Є. (2025). Естетика графіті написів як рефлексія на візуальне середовище міста. *Fine Art and Culture Studies*, 2, 173–178, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2025-2-24>**ЕСТЕТИКА ГРАФІТІ НАПИСІВ ЯК РЕФЛЕКСІЯ
НА ВІЗУАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ МІСТА**

У статті розглядається практика естетизації графіті написів як рефлексія на індустріальну епоху XX століття у середовищі міста. **Мета роботи:** дослідити особливості естетики графіті написів як рефлексії на візуальне середовище міста. **Методологія** базується на системно-аналітичному підході. У дослідженні застосовано загальнонаукові (теоретичні та емпіричні) і спеціальні мистецтвознавчі методи наукового пізнання. Комплексне використання загальнонаукових теоретичних та емпіричних методів наукового пізнання дало змогу проаналізувати візуальний ряд графіті творів та дослідити естетику написів у візуальному середовищі.

Наукова новизна була зосереджена на тому, що художники графіті бачать міський простір крізь призму певних площин, ритму форм, ліній, кольорів, які слугують місцем для створення своїх написів. Така позиція веде до активної практики естетизації міського середовища, яка надає міському простору художньої виразності, змінюючи його візуальний вигляд та формуючи нові візуальні акценти. В другій половині XX ст. спостерігаються тенденції, що відображають у графіті написах кризу індустріальної епохи через специфічну літерну форму та внутрішнє наповнення цих написів: навмисна деформація графеми літери, складне переплетення літерних форм, колажність чи додаткова оздобленість напису. У статті підкреслюється міський контекст, оскільки він надає графіті написам «відчуття вулиці». Цей підхід акцентує на тому, що естетика та контекст взаємодіють, формуючи продуктивність художнього висловлювання.

Висновки. Графіті стає ознакою неоднорідного сигналу сьогодення, коли відбувається змішування художніх стилів і міського контексту, які передають складні культурні та соціальні повідомлення. Такі тенденції ведуть до розриву традиційних форм та створенню нових спотворених часто деформованих написів, що є своєрідним «виступом проти» міського середовища.

Ключові слова: графіті написи, естетика, візуальне середовище, індустріальне місто, літерна форма.

Elizaveta PANDYREVA

Doctor of Philosophy (Ph.D), Lecturer at the Department of Graphic Design, Kharkiv State Academy of Design and Arts, 8, Mystetstv Str., Kharkiv, Ukraine, 61000

ORCID: 0000-0002-5479-7700

To cite this article: Pandyreva, E. (2025). Estetyka graffiti napysiv yak refleksiya na vizual'ne seredovyshche mista. [Aesthetics of graffiti inscriptions as a reflection on the visual environment of the city]. *Fine Art and Culture Studies*, 2, 173–178, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2025-2-24>

**AESTHETICS OF GRAFFITI INSCRIPTIONS AS A REFLECTION
ON THE VISUAL ENVIRONMENT OF THE CITY**

The article examines the practice of aesthetising graffiti inscriptions as a reflection on the industrial era of the twentieth century in the urban environment. **The purpose of the study** is to investigate the peculiarities of the aesthetics of graffiti inscriptions as a reflection on the visual environment of the city. **The methodology** is based on a systematic analytical approach. The study applies general scientific (theoretical and empirical) and special art historical methods of scientific knowledge. The integrated use of general scientific theoretical and empirical methods of scientific knowledge made it possible to analyse the visual range of graffiti inscriptions and to study the aesthetics of graffiti inscriptions.

The scientific novelty was focused on the fact that graffiti artists see urban space through the prism of certain planes, the rhythm of shapes, lines, and colours that serve as a place to create their inscriptions. This position leads to an active practice of aestheticising

the urban environment, which gives the urban space artistic expressiveness, changing its visual appearance and forming new visual accents. In the second half of the twentieth century, there were trends that reflected the crisis of the industrial era in graffiti inscriptions through a specific letter form and the internal content of these inscriptions: deliberate deformation of the letter grapheme, complex interweaving of letter forms, collage or additional decoration of the inscription. The article emphasises the urban context, as it gives graffiti a «street feel». The complex use of general scientific theoretical and empirical methods of scientific knowledge made it possible to analyse the visual range of graffiti works and to explore the aesthetics of inscriptions in the visual environment.

Conclusions. *Graffiti is becoming a sign of a heterogeneous signal of our time, when artistic styles and urban context are mixed to convey complex cultural and social messages. Such trends lead to a break with traditional forms and the creation of new distorted and often deformed inscriptions, which is a kind of «rebellion against» the urban environment.*

Key words: *graffiti inscriptions, aesthetics, visual environment, industrial city, letter form.*

Актуальність теми. Усі міста виступають осередками культурного та естетичного творення, постійно вдосконалюючи свій візуальний образ завдяки різноманітним естетичним практикам. До них належать: використання медіатехнологій і сучасних архітектурних рішень, контроль вивісок, реклами та публічне мистецтво, а також підтримка чистоти міського простору. Усі ці заходи й відповідна політика базуються на прагненні мешканців сприймати своє місто як успішне та комфортне для життя.

Проте, художники графіті відмовляються сприймати панівну міську естетику, тому вони скоріше «нав'язують» свою власну. В цій позиції можна виокремити декілька причин:

- багато міст мають одноманітну архітектуру – сірі бетонні будівлі, стандартні житлові комплекси, мінімум яскравих кольорів. Це створює відчуття нудного середовища, яке вуличні художники намагаються «оживити» своїми роботами;

- сучасне місто переповнене рекламними білбордами, банерами та неоновими вивісками. Для багатьох художників графіті це виглядає як візуальне забруднення, і вони бачать можливість «відвоювати» простір у корпорацій, створюючи свої твори;

- міста активно борються з нелегальним графіті, створюючи «стерильні» зони без будь-якого самовираження. Для вуличних художників це виглядає як нав'язування єдиної «правильної» естетики, з якою вони не згодні;

- багато сучасних міст засновані на мінімалізмі та функціональності: охайні фасади, ідеально рівні вулиці без хаотичності та непередбачуваності, що робить їх «безликими». На думку самих виконавців графіті, створення вуличних творів додає індивідуальності та робить міський простір більш живим. Художники графіті часто прагнуть до бунтарського підходу в мистецтві, яке йде проти суворого урбаністичного ладу;

- у багатьох містах для художників графіті немає умов, для створення своїх творів легальним способом, що спонукає їх працювати нелегально та конфліктувати з міською адміністрацією.

Актуальність теми полягає в тому, що графіті художники не приймають міську естетику, тому що вона здається їм одноманітною, комерційною, стерильною та надто контрольованою. Вони бачать у мистецтві графіті спосіб зробити місто більш автентичним, вільним і наповненим мистецтвом, використовуючи певну специфічну естетику.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що проблема дослідження графіті написів як естетизованої практики у візуальному середовищі має фрагментальний характер і зосереджується в основному на описі естетичних особливостей літерних форм окремих написів. Різноманітність підходів до розгляду теми зумовлена тим, що поняття «естетизація» в широкому розумінні охоплює процес надання естетичних властивостей об'єктам і явищам, які спочатку такими не були, а також їхнє осмислення крізь призму естетичного.

Головіна Н.І. (2016), Шатунова Т.М., Гегель Г.В.Ф. та Ніконова С.Б. досліджуючи естетизацію соціального як тенденцію сучасності дійшли висновку, що у сучасному світі процес естетизації охоплює всі сфери життя: виникає особливий тип мислення, а повсякденна реальність поступово набуває естетизованого вигляду. Дослідниця Н.І. Головіна аналізуючи працю Т.М. Шатунова «Естетика соціального» дійшла висновків, що усі названі причини породжують необхідність появи «естетичної картини» сучасного світу (Головіна, 2016, с. 112).

Такі дослідники як (Кімвал, 2014; Роу, Хаттон, 2012; Слива, Кернс, 2007) аналізували причини чому вуличні художники кидають виклик

уявленням про те, що громадськість зневажає не вандалізм сам по собі, а певну естетику, яка асоціюється з певною субкультурою. Термін «естетичне» не зводиться виключно до «прекрасного», а скоріше акцентує увагу на штучності, віртуальності та сконструйованості, які проникають у матеріальну, соціальну й особистісну реальність. Графіті написи можуть викликати і негативні почуття, наприклад, огиду або відштовхування (МакОліфф, Айвесон, 2011; Янг, 2005, 2017). Естетика міського середовища для райтерів – це фокус на відчуттях, емоційності та чуттєвому досвіді як фізичному, так і афективному.

Аналіз досліджень виявив декілька цікавих спроб описати графіті написи, як естетизовану практику міського середовища (МакДауелл, 2013; Борр'єлло, 2013, Мюллюля, 2018; Роса, 2013). Графіті написи – це незамовлені зображення, які з'являються у вуличному просторі міста без дозволу і, як правило, анонімно. Дослідниця Бейтс Л. (2014) аргументує таку появу як вид культурної спадщини, завдяки своїй візуальній доступності для всіх рівнів суспільства. Вчені (Гартус, Ледер, 2014) проводять паралелі, як ставлення глядача до практики естетизації може впливати на оцінювання графіті мистецтва:

- якщо глядач бачить лише неорганізовані літери, він не сприйме це як мистецтво, але якщо розуміє стиль, контекст – він оцінить напис;

- якщо людина вважає місто «своїм», а графіті руйнує його, це викличе негатив, але якщо вона бачить у місті місце для самовираження – графіті стане мистецтвом;

- якщо напис дратує чи лякає – це вандалізм, якщо захоплює, то мистецтво.

Як наслідок у художній графіці графіті написів можна зустріти багато експериментів з візуальними образами, колажністю, навмисною деформацією графеми літери та ін. Естетика графіті з його специфічними літерними формами, а також контекст міста може стати своєрідним «відчуттям вулиці».

Мета дослідження: дослідити особливості естетики графіті написів як рефлексії на візуальне середовище міста.

Виклад основного матеріалу дослідження. Австралійський дослідник Лаклан Дж. МакДауелл естетичні особливості стилю графіті

написів порівняв з кінцем індустріальної ери. Тобто, в практичному сенсі – це зображення фрагментів міста, що пов'язані із промисловим виробництвом (наприклад: залізничні лінії чи покинуті заводи), а в естетичному – літерами, що відображають матеріали на які розкладається і роздроблюється місто.

Наприклад, літери графіті можна порівняти з нескінченною гнучкою уявною субстанцією, яку можна вільно згинати за бажанням автора. Мотиви кручених труб, тріщини, метал часто виступають як формальний елемент графіті, тоді як більш продумані написи «дикого» стилю мають елементи осколків зламаного скла та гнуті електричні схеми. На думку МакДауелла – якщо «кінець» промислового міста є «кінцем» цілої системи стилю, то це те, що надає графіті стійкості, тобто здатності отримати антиестетичне задоволення в міських руїнах кінця епохи. (Борр'єлло, 2013, с.122-123)

Дослідник МакДауелл естетизовану практику створення графіті написів порівнює з естетикою декадансу, де формальні інновації зупинилися, залишивши лише можливість створення ідентичних частин у більшому, довшому і детальнішому масштабі. Цей стан естетичного тупика, в якому літерні форми не можуть бути «вставлені» в жодну структуру, а лише з радикальною деформацією графеми чи будучи додатково оздобленими. В багатьох великогабаритних творах «дикого» стилю, де масштаб привертає увагу не до візуального домінування, а до рівня заплутаності починає підривати візуальний ефект від твору, а не стимулювати його. Це можна прослідкувати у муралах, що покриті декоративними деталями, але при цьому форми літер залишаються відносно традиційними (Борр'єлло, 2013, с.126-127).

Так, наприклад, мурал райтера Зоер у Лондоні (рис. 1). Автор роботи органічно поєднує фрагменти будинків з літерами свого нікнейму. Кольорова гамма є досить стриманою, проте яскравою (жовтий, червоний, коричневий та чорний). Враховуючи основну кольорову палітру міст Великобританії, можливо, що автор навмисно обирає жовтий колір, як реакцію на сірість і депресивність оточуючого візуального середовища. У лівій верхній частині роботи автор створює невеликий напис «Лондон», а трохи нижче на передньому плані графічно створені фрагменти вулиць, які висту-

пають для глядача натяком на певну міську локацію у місті. Зоер органічно вибудовує просторовість вуличного пейзажу доповнюючи його великогабаритними написами «CNE Zoer» і невеличкими підписами. Через всю роботу простежується червона рисувальна лінія, яка надає виразності твору. В цілому мурал добре закомпонований, насичений візуальними елементами та гармонійно вписаний у міське середовище.

Рис. 1. Zoer. CNE Zoer. Лондон, Великобританія. 2011

Декаданс в історичному контексті виступає своєрідною ностальгією в яка акцентує важливість елементів періоду нью-йоркських графіті, якому притаманні: безлад, «наївні» розробки літерних форм та панування експериментального духу (МакДауелл, 2006, с. 471-484). Так, художник графіті Sat One ділиться своїм захопленням від цього періоду: «Я люблю нью-йоркський стиль, тому те, що я створюю це спроби переробити, персоналізувати і нарешті впровадити в моїх шматках, черпаючи натхнення від написів таких банд, як FX, FC, GOD, TDS та багато-багато інших ...занадто багато, щоб згадати. Я думаю, що багато хто з художників старої школи Нью-Йорка є справжніми «королями» графіті, тому що двадцять і більше років тому ці хлопці створили абсолютно нову форму мистецтва без жодних пробірок, творів чи багатьох інших точок відліку, на яких можна побудувати свої твори. І що мене насправді дивує, це те, що на моїх очах, багато їхніх творів і досі можуть дивувати» (Ганз, 2009, с. 272).

«Кінець» графіті виступає естетичною стратегією, що заснована на ностальгії в якій літери налаштовані «проти» міста. Цією концеп-

цією пояснюється популярність ретро-стилю нью-йоркських графіті яка виступає певною антиестетикою, яка уникає високоманірних дизайнів, змішаних тонів, активне впровадження навмисно непропорційних літерних форм і яскравих кольорових комбінацій. Тут «незрілі» написи передбачають регресію, історичну та психічну (Бор'єлло, 2013, с. 127-128).

На думку дослідника Луки Борр'єлло, вигадана естетика графіті з її специфічними стилями, а також контекст міста може стати своєрідним «відчуття вулиці», які виводять формулу: естетика + контекст = продуктивність (Бор'єлло, 2013, с. 15). Тобто, відхилення від звичного способу виконання муралу, створення творів в певному специфічному стилі (естетика); «нав'язування» власних написів місту та його мешканцям (контекст); зухвала й несподівана подача повідомлення (продуктивність) – виступає ознакою неоднорідного сигналу сучасного суспільства.

Наприклад, у своєму муралі (рис. 2) райтер Сік передає відчуття «вуличності» через авторське сприйняття індустріальної ери майбутнього, де активно впроваджується роботизація та передові технології. Літерні форми у написі закомпоновані таким чином, що передають ефект «руху», який характерний для промислового виробництва: електричний струм, дим, імітація поверхні заліза, заклепки, антени, труби та інші деталі. Кольорова гамма напису передає спокійну але складну кольорову палітру: відтінки вохри, теракотовий, оливковий, жовтий. Фон має ефект задимленої поверхні, що зображена в сіро-голубих відтінках.

Рис. 2. Seak. Мурал на штаб-квартирі Tribal Gear. Сан-Дієго, Каліфорнія, США. 2000

Для самих виконавців графіті напису «відчуття вулиці» передається через певну естетику «гарного» стилю. На думку дослідниці Ненсі

МакДональд, для цього потрібно володіти певними художніми прийомами, де літери автора повинні бути акуратно закінченими, гострими, прямими і без крапель; мати складні методи поєднання літер; заповнення внутрішньолітерного простору, а задум автора повинен бути очевидним та гармонійно пов'язаним одне з одним (МакДональд, 2001, с. 82). Стиль напису тоді стає інноваційним, коли райтер володіє різними навичками і це стає додатковим «бонусом» для його стилю.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Особливість естетики графіті написів як рефлексії на візуальне середовище міста демонструє створення літерних форм у яких активно проявляється імітація чи застосування деталей, що притаманні промислового виробництва індустріальних міст:

- використовуються грубі контури та форми, загострені кути, брутальні літерні форми, що імітують металеві конструкції, бетон, стилізацію труб, балок, решіток та ін.;

- колірна гама, не завжди, але може бути обмеженою сірим, чорним, металічним, червоним чи іржавим, що перегукується з кольорами заводських об'єктів, старими цехами, залізничними вагонами, трубами, візуальним стилем техно-середовища;

- простежується механічний ритм та динаміка, літери можуть передавати ефект «руху», композиція часто будується за принципом складної машини, де літерні форми склада-

ються зі складних переплетень взаємно доповнюючи один одного, а також наявне широке використання декоративних елементів;

- особливістю розміщення графіті написів у міському середовищі є те, що їх автори намагаються вдало закомпонувати свої твори, підкреслюючи техногенність простору та вступаючи з ним у діалог;

- графіті художники використовують колажність, деформацію, декоративні елементи для того, щоб висловити свою позицію щодо сучасного міста, оточуючої естетики та соціальних процесів;

- з'ясовано, що «відчуття вулиці», яке притаманне специфічній стилістиці графіті творів містить специфічну естетику, яка нав'язує місту нові смисли, створюючи альтернативні візуальні коди. У цьому полягає ключова особливість графіті написів – вони не просто доповнюють міський простір, а є його активними учасниками і виступають своєрідним викликом усталеній урбаністичній естетиці.

Результати дослідження можуть бути використані для розробки навчальних програм з мистецтвознавчого аналізу стріт-арту, а також допомогти глибше зрозуміти роль протестної естетики у візуальному середовищі, яка впливає на соціальну взаємодію, міську культуру та архітектурні рішення. Це відкриває можливості для міждисциплінарних досліджень, що поєднують мистецтво, соціологію, урбаністику та технології.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Головіна Н.І. Естетизація соціального як тенденція сучасності. *Філософські обрії*. 2016. № 36. С. 111-119
2. Bates L. Bombing, Tagging, Writing: an analysis of the significance of graffiti and street art. Philadelphia: University of Pennsylvania, 2014. 158 p.
3. Borriello L., Ruggiero Ch. Inopinatum. The unexpected impertinence of Urban Creativity, Salerno, Italy: ArtiGraficheBoccia, 2013. 256 p.
4. Ganz N. Graffiti world: street art from five continents. New York: Harry N. Abrams, Inc. 2009. 272 pp.
5. Gartus A., Leder H. The white cube of the museum versus the gray cube of the street: The role of context in aesthetic valuations, *Psychology of Aesthetics. Creativity and the Arts*, 2014. 8(3). Pp. 311-320.
6. Kimvall J. The G-word: Virtuosity and Violation, Negotiating and Transforming Graffiti. Årsta: Dokument Press, 2014. 221 p.
7. Macdonald N. The Graffiti subculture youth, masculinity and identity in London and New York. New York: Palgrave Macmillan Ltd., 2001. 82 p.
8. Macdowall L. In Praise of 70K: Cultural Heritage and Graffiti Style. *Continuum: The Australian Journal of Media and Culture*, 2006. Pp. 471-484.
9. McAuliffe C., Iveson K. Art and Crime (and Other Things Besides ...), *Geography Compass*, 2011. 5/3. Pp. 128-143.
10. Myllylä M. Graffiti as a Palimpsest. *SAUC*. V4. №2, 2018. Pp. 25-35
11. Rowe M., Hutton F. Is your city pretty anyway? Perspectives on graffiti and the urban landscape. *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, 2012. 45(1). P. 66-86.

12. Sliwa M., Cairns G. Exploring Narratives and Antenarratives of Graffiti Artists: Beyond Dichotomies of Commitment and Detachment. *Culture and Organization*, 2007. 13:1. Pp. 73-82.
13. Young A. Judging the Image. *Art, value, law*. Routledge: Oxon and New York, 2005. P. 204.
14. Young A. Art or crime or both at the same time? On the ambiguity of images in public space. Routledge: New York and London, 2017. Pp. 39-53.

REFERENCES:

1. Holovina, N.I. (2016). Estetyzatsiya sotsial'noho yak tendentsiya suchasnosti [Aestheticisation of the social as a trend of our time]. *Filosofs'ki obryi*. № 36. S. 111-119 [in Ukrainian]
2. Bates, L. (2014). Bombing, Tagging, Writing: an analysis of the significance of graffiti and street art. Philadelphia: University of Pennsylvania. 158 p. [in English]
3. Borriello, L., Ruggiero, Ch. (2013). Inopinatum. The unexpected impertinence of Urban Creativity, Salerno, Italy: ArtiGraficheBoccia. 256 p. [in English]
4. Ganz, N. (2009). Graffiti world: street art from five continents. New York: Harry N. Abrams, Inc. 272 p. [in English]
5. Gartus, A., Leder, H. (2014). The white cube of the museum versus the gray cube of the street: The role of context in aesthetic valuations, Psychology of Aesthetics. *Creativity and the Arts*. 8(3). Pp. 311-320. [in English]
6. Kimvall, J. (2014). The G-word: Virtuosity and Violation, Negotiating and Transforming Graffiti. Årsta: Dokument Press. 221 p. [in English]
7. Macdonald, N. (2001). The Graffiti subculture youth, masculinity and identity in London and New York. New York: Palgrave Macmillan Ltd. 82 p. [in English]
8. Macdowall, L. (2006). In Praise of 70K: Cultural Heritage and Graffiti Style. *Continuum: The Australian Journal of Media and Culture*. P. 471-484. [in English]
9. McAuliffe, C. Iveson, K. (2011). Art and Crime (and Other Things Besides ...). *Geography Compass*. 5/3. Pp. 128-143. [in English]
10. Myllylä, M. (2018). Graffiti as a Palimpsest. *SAUC*. V4. №2. Pp. 25-35 [in English]
11. Rowe, M. Hutton, F. (2012). Is your city pretty anyway? Perspectives on graffiti and the urban landscape. *Australian & New Zealand Journal of Criminology*. 45(1). Pp. 66-86. [in English]
12. Sliwa, M. Cairns, G. (2007). Exploring Narratives and Antenarratives of Graffiti Artists: Beyond Dichotomies of Commitment and Detachment. *Culture and Organization*. 13:1. Pp. 73-82. [in English]
13. Young, A. (2005). Judging the Image. *Art, value, law*. Routledge: Oxon and New York. 204 p. [in English]
14. Young, A. (2017). Art or crime or both at the same time? On the ambiguity of images in public space. Routledge: New York and London, Pp. 39-53. [in English]